

LIMBACHER GÁBOR

Szent Mihály arkangyal fény és sötét határán

Fény és sötét, hit és hitetlenség, krisztusi és démoni, egészség és betegség, szépség és rútság, tisztasívűség és mocsok, ártatlanság és vétek, élet és halál, fönt és lent, bent és kint, menny és pokol. Jónak és rossznak ősi szembenállásai. Égi vonzás és ördögi csábítás antagonisztikus erőterében való tájékozódás, hovatartozás a kezdetektől küzdelmes sorskérdés az ember számára.

Így volt ez már szent királyaink, István és László országlásában a keresztény államiság kiépítésekor, s így Luxemburgi Zsigmond király udvari embere, a Rátót nemzetségbeli Lőrinc esetében. Tar Lőrinc 1409–1411 között elzarándokolt Santiago de Compostelába, valamint a nagyhirű zarándokhelyre, Szent Patrik purgatóriumához. Ez utóbbi útjáról, és az ott átélt látomásairól készült beszámolója a középkori latin nyelvű magyar irodalom becses emléke.¹ Az írországi purgatórium szigete két részre oszlik: a sötét felét – tele rikácsoló ragadozó madarakkal – a Sátán és csatlósai birtokának tekintették, itt van a purgatórium barlangja. Másik része az angyaloknak van szentelve, gazdag szépséges fafajtákban, amelyek telis-tele vannak édes szavú énekes madarakkal, s ide kápolnát építettek Szent Patrik tiszteletére.

Tar Lőrinc, miután imádságos böjttel, lelki vezetéssel, megfelelő zarándoköltözettel és főként ereklyékkel, imádságos könyvvel, szenteltvízzel, valamint fényt adó gyertyával fölkészült a purgatóriumi útra, a barlangban sötét erők kísértéseit és a fényes Mihály arkangyal vezetését élte át. Előbb két gonosz lélek a lábánál fogva egymás után háromszor is odarángatta a barlang ajtajához, hogy visszafordítsák, ruháját összeszabdalták, őt magát pedig mindenféleképpen ijesztgették. Másodszor igen öreg zarándok, hosszú szakállal és lobogó, kócos hajjal, kezében égő gyertyával, s látszólag szüntelenül szerető gyöngédséggel közeledett a vitézhez, és igyekezett őt az ördögi útra csalni. Lőrinc ereklyéket tartó szüntelen imádkozására azonban az ördög a szégyentől és a tiszteletlenségtől megalázva odébbállt. Harmadszor gyönyörű szép, tündöklő nőként kísértette őt a gonosz. A vitéz azonban nem adott hitelt a fondorlatoknak, szívében megforgatta az isteni kinszenvedés titkát, és bátorságot merítve előző győzelmeiből, istenes szavakkal visszaverte a démont. Negyedszer egy sudár termetű, egész testében zöld ruhába öltözött férfi jelent meg előtte; vállát vörös lepel borította. Fölfedte Lőrincnek, hogy ő Mihály

¹Tar Lőrinc. Magyar Katolikus Lexikon, https://hu.wikipedia.org/wiki/Tar_L%C5%91rinc (2016. 09. 26.)

arkangyal, az édenkert őre, Lőrinc pártfogója, szülőfaluja, Tar templomának védőszentje. Lőrinc elmondta, hogy a mi Urunk, Jézus Krisztusnak és az ő anyjának, a Dicsőséges Szűznek a kegyelmét keresi, és szeretné megtudni jó-

Szent Mihály lángpallossal és villámköteggel legyőzi a Sátánt. R.k. templom főoltárkép, Tar, 1900 (a szerző felvétele: 2009. 05. 22.)

Szent Mihály arkangyal a mennyei seregek fejedelme, az Utolsó Ítélet angyala, az Egyház oltalmazója, küzdelmeinek pártfogója. A jó angyalok vezetőjeként Mihály legnagyobb ellenfele Isten elbukott teremtménye és birodalmának lázadó alattvalója, a Sátán. Az ellene folytatott szent harcában a hívők védelmezője. Ősi hagyomány szerint patrónusa a keresztény katonáknak is, főleg ha a pogányság ellen, a hitért küzdenek. A világ végén harcol-

tevőiről, hogy a pokolban, a purgatóriumban vagy a paradicsomban vannak-e. Mire Mihály: – Az Úr meghagyta nekem, hogy mindazt, amit méltó vagy megláthatni az ő kegyelméből, testileg megláthatod ugyan, de nem a maga valóságában. Majd isteni fényesség látására vezette. Ezután hihetetlenül tüzes völgyet mutatott neki, amelyik hatalmas lángnyelveket bocsátott ki magából. E tűzben megszámlálhatatlan lélek gyötrődött, amelyek élő emberekhez hasonlítottak, a legocsmányabb fogdmegek kínzásai közepette. Közöttük a vitéz fölfedezte valamennyi halottját. Ez a Purgatórium, amelyben megtisztul az üdvösségre várók lelke. A Paradicsomot és a Poklot azonban még elváltoztatott formában sem láthatta, ahhoz nagyobb alázatosság szükséges. Az angyal tanácsokkal látta el, hogy övéinek lelkét hogyan szabadíthatja ki, ezeket azonban a vitéz nem mondhatta el beszámolója írországi összeállítójának. Mihály arkangyal visszavezette Lőrincet a barlang bejáratához, majd égbe emelkedett.²

² Tar Lőrinc pokoljárása. Följegyzés arról a látogatásról, amelyet Rátóti Lőrinc úr, Magyarország vitéze és bárója tett Szent Patrik Purgatóriumában Írország szigetén. 1411., <http://www.irodalmijelen.hu/05242013-1424/tar-lorinc-pokoljarasa> (2016. 09. 05.)

ni fog minden hívő keresztény lélekért, hogy kiragadja a sátán hatalmából. Már a haldoklókat is oltalmazza, majd átvezeti őket a másvilágra. Mihály teszi mérlegre az ember jócselekedeteit és gonoszságait.³

Szent Mihály arkangyal legősibb megjelenése és kegyhelye, a bizánci jámborság vonzaskörében létesült dél-itáliai Monte Gargano a sötétséget megvilágosító fény példája, barlang sötétje és az Isten színe előtt érkező arkangyal. Kr. u. 490-ben egy marhapásztor a Gargano hegy barlangjának bejáratánál találta meg eltűnt bikáját, ájtatosan térdelve. Ezután Szent Mihály arkangyal megjelent a térség püspökének, tudatván vele, hogy a barlang az ő szent helye, ahol a bűnösök bocsánatot nyernek, és az imádságos kérés meghallgattatásra talál. Felszólította a püspököt egyházi felszentelésére. A püspök azonban vonakodott ezt megtenni, mert korábban ez már pogány kultuszhely volt, és a titokzatos helyet alig lehetett megközelíteni. Így aztán 492-ben ellenség támadta meg városukat és már-már elfoglalta. A sötét kilátás közepette a városiak 3 napos imádságos böjttel folyamodtak Szent Mihályhoz. Ő megjelent a püspöknek megint, és győzelmet ígért. Így aztán lecsapó vihar segítségével fényes győzelmet arattak. Hálából a püspök a barlang felszentelésére készült, de az újra megjelenő Szent Mihály jelezte, hogy azt már saját maga fölszentelte. A püspök papjaival, népével és a térség másik hét püspökével hálaadó zarándoklatra indult a barlanghoz. Útközben a Nap hevével szemben a püspökök feje fölött lebegő sasok tartottak árnyékot kiterjesztett szárnyukkal. A barlanghoz érve látták, hogy sziklaoltár áll benne, rajta bíborterítő és kereszt, a barlang padozatában pedig gyermekklábnymok, melyeket Mihály arkangyal hagyott ott jelül. Szeptember 29-én mutatta be a helyi püspök az első szentmisét a barlangban. Ez az egyetlen, nem emberi kéz által fölszentelt szent hely, s benne – mint fény a sötétben – angyali seregek végzik az isteni szolgálatot.⁴

Szent Mihály arkangyal olyan nagy úr, hogy – a bánási németelemérik (Елемир / Elemir, Szerbia) szerint – ő akasztja ki a Napot, Holdat, csillagokat és kormányozza a felhőket. A paradicsomi fényes létből is ő kergette ki ősszüleinket.⁵

Mihály hazai várjai, hegyei, városkapui, helységnevei, templom- és kápolnadedikációi, ikonográfiai ábrázolásai és jámbor magasztalásai is eredeti intenció szerint a hívő lelket az élet küzdelmeiben, kísértéseiben, fény és sötét harcában, a gonosz lélek ellen való helytállásában akarják megedzeni, az agó-

³ Mihály. Magyar Katolikus Lexikon: <http://lexikon.katolikus.hu/M/Mih%C3%A1ly.html> (2016. 09. 26.); Tokarev, Sz. A. (főszerk.): Mitológiai enciklopédia II. Gondolat, Bp. 1988. 374.

⁴ Bálint Sándor: Mihály megjelenése. In: Uő.: 1977. *Ünnepi kalendárium I.* Szent István Társulat, Budapest, 362–363.; Szent Mihály főangyal megjelenése. Magyar Katolikus Lexikon: <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szent%20Mih%C3%A1ly%20f%C5%91angyal%20megjelen%C3%A9se.html> (2016. 08. 30.)

⁵ Bálint Sándor: Mihály. In: Uő. i. m. 327.

nia gyötrelmeiben, illetőleg a jó halál reménységében erősíteni. Különösen hajdani gyepűvidékeken vannak jelentős számmal Mihály arkangyal nevét viselő helynevek, nemritkán templomok. Ilyen a Lemhény Szent Mihály-hegyi (Háromszék vm., románul Lemnia) középkori eredetű vártemplom az ezeréves határ közelében. Mihály mintegy gyepűőrző szereppel védi az országot a külső ismeretlenséggel, sötét, ellenséges törekvésekkel szemben.

Az arkangyal ősi eredetű egyháza a Szent Mihály-hegyen. Lemhény, Háromszék vármegye (a szerző felvétele: 2010. 09. 28.).

Királyainkat is megvilágosító crejével képc ott van a Magyar Szent Koronán – Gábor arkangyaléval együtt. A koronázási szertartás ősi bizánci szövege szerint az új császár előtt maga Mihály arkangyal tárja majd föl az uralom kapuit. Egy XI. századi miniatúr II. Basileos császár koronázását úgy ábrázolja, hogy Krisztus nyújtja a koronát a császár feje fölé, Gábor teszi a fejére, Mihály pedig lándzsát ad a kezébe. Aligha kétséges tehát, hogy a két arkangyal a koronázás, illetőleg uralkodói hatalom égi eredetét és összefüggéseit hangsúlyozza királyaink számára.⁶

Mihály leginkább az első keresztény évezred fordulóján, a chiliasmus szorongó időszakában vált a halottak szószólójává. Temetőket, cintermeket, ezeknek kápolnáit, csontkamráit ajánlották az ő hathatós pártfogásába. Archaikus szemlélet szerint az élet utolsó fordulójakor a beteg fölött Mihály lebeg. Egyik kezében kard, amellyel a sárkány képében settenkedő Sátánra sújt, a másikban pedig a hagyományos mérleg. A haldokló fejénél álló őrangyal a mérlegelt jócselekedetek súlyára, nagyobb értékére és így a lélek üdvözülésére mutat. Mihály vezeti a halottak lelkét a mennyekbe, az égi di-

⁶ Uo. 311.

csőségbe. Mihály tiszteletére szívesen szenteltek harangokat, de temetői haranglábakat is. Ez utóbbiakat temetés közben kongatták. Mintegy hívták, szólongatták az arkangyalt, jöjjön a halott segítségére, riassza el mellőle a gonoszokat. Az ő oltalmára bízták, amikor a Szent Mihály lova néven emlegetett hordozható ravatalra téve, utolsó útján a sírhoz kísérték. A lélek útját akarták megrövidíteni, hogy az arkangyal lován, az ő oltalmában minél előbb jusson el az üdvösségre.

Ahogy a halál sötétjében Mihály égi lámpás⁷, úgy áll ott ünnepnapjával az évkörben az őszi nap-éj egyenlőséghez kötődően. Amikor a napon belüli sötét időtartam már beéri a világosságát, Mihály mérlegével figyelmeztet a végső megmérettetésre, a halált figyelembe vevő épületes élet fontosságára. Ugyanakkor a gonosz legyőzőjeként világít az egyre sötétedő őszi időben, jelezvén, hogy a sötétedés idején is a Fény az Úr.

Szent Mihály arkangyal szeptember 29-i ünnepnapja tehát felkiáltójel az évkörben. Az egyik legjelesebb nap, világosság a sötétedésben, a Fény uralma akkor is, amikor már az őszi nap-éj egyenlőség után a sötétség felülmúlja a nappalokat.

Fény a sötétben. Temetési lobogó. Felirata: „Szent Mihály főangyal könyörögj a megholtakért!” Rimóc, XX. sz. utolsó harmada (a szerző felvétele: 2009. 02. 11.)

⁷ V.ö. uo. 330.